МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
Федеральное государственное автономное учреждение
высшего профессионального образования
"Казанский (Приволжский) федеральный университет"
Отделение татарской филологии и культуры имени Габдуллы Тукая

УТВЕРЖДАЮ
Проректор
по образовательной деятельности КФУ
Проф. Минзарипов Р.Г.
____
"___"________________20___ г.

Программа дисциплины

Синтаксис современного татарского языка Б3.Б.2.5

Направление подготовки: 032700.62 - Филология
Профиль подготовки: Отечественная филология (Татарский язык и литература)
Квалификация выпускника: бакалавр
Форма обучения: заочное
Язык обучения: русский
Автор(ы):
Гафарова В.Р.
Рецензент(ы):
Сагдиева Р.К.

СОГЛАСОВАНО:
Заведующий(ая) кафедрой: Галиуллина Г. Р.
Протокол заседания кафедры No ___ от "____" ____________ 201__г
Учебно-методическая комиссия Института филологии и межкультурной коммуникации (отделение татарской филологии и культуры имени Габдуллы Тукая):
Протокол заседания УМК No ____ от "____" ____________ 201__г

Регистрационный No

Казань
2016

ЭЛЕКТРОННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКАЯ СИСТЕМА КФУ

Содержание

1. Цели освоения дисциплины

2. Место дисциплины в структуре основной образовательной программы

3. Компетенции обучающегося, формируемые в результате освоения дисциплины /модуля

4. Структура и содержание дисциплины/ модуля

5. Образовательные технологии, включая интерактивные формы обучения

6. Оценочные средства для текущего контроля успеваемости, промежуточной аттестации по итогам освоения дисциплины и учебно-методическое обеспечение самостоятельной работы студентов

7. Литература

8. Интернет-ресурсы

9. Материально-техническое обеспечение дисциплины/модуля согласно утвержденному учебному плану

ЭЛЕКТРОННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКАЯ СИСТЕМА КФУ

Программу дисциплины разработал(а)(и) старший преподаватель, к.н. Гафарова В.Р. кафедра татарского языкознания отделение татарской филологии и культуры им.Г.Тукая , VRGafarova@kpfu.ru

1. Цели освоения дисциплины

Основной целью освоения дисциплины "Синтаксис современного татарского языка" является дать целостное представление о научном освещении синтаксического строя татарского литературного языка на современном этапе его развития.

"Синтаксис" завершает курс "Современный татарский язык". Одна из главных задач его преподавания - ввести студента в современную синтаксическую проблематику, актуализируя все общеграмматические знания, приобретенные в изучении предшествующих дисциплин - морфемики, словообразования и морфологии. Замысел провести единую линию сквозь все грамматические разделы курса должен получить здесь свое завершение. Главный ожидаемый при этом "конечный результат" - умение анализировать любой татарский текст, определяя его грамматическую устроенность "снизу доверху" - от морфемики до структуры текста

2. Место дисциплины в структуре основной образовательной программы высшего профессионального образования

Данная учебная дисциплина включена в раздел " Б3.Б.2 Профессиональный" основной образовательной программы 032700.62 Филология и относится к базовой (общепрофессиональной) части. Осваивается на 3 курсе, 5, 6 семестры.

Данная учебная дисциплина входит в раздел Б3. Б2.5. ФГОС по направлению подготовки ВПО 032700- "Филология". Модуль 3."Преподавание филологических дисциплин";

Дисциплина занимает важное место в системе курсов, ориентированных на изучение основного языка, дает совокупность теоретических и практических знаний об основных единицах этого уровня языка - словосочетание, предложение, текст и их особенностях по сравнению с другими единицами.

Синтаксис имеет одно явное преимущество перед другими разделами грамматики: он демонстрирует "язык в действии", тогда как предыдущие позволяют увидеть его "в разобранном виде" - в виде системы элементов, которые содержат лишь потенциальную информацию о своем использовании. Имея дело с готовыми для общения единицами, синтаксис уже поэтому более функционален, чем та же морфология. Это обстоятельство с тем большей настойчивостью диктует функциональный поворот в его преподавании.

Современная синтаксическая наука представлена, по существу, тремя синтаксисами: формальным, семантическим и актуальным. Приоритет формального объясняется традициями преподавания и ведения исследований, а не его "первенством" в синтаксическом механизме языка. Функциональный поворот в преподавании предполагает отказ от приоритета формального синтаксиса и, соответственно, выдвижение на первый план двух других - тех, которые "обслуживаются" формальным. Иначе говоря, можно поставить вопрос так: сначала систематизировать синтаксические средства, а потом узнать, чему они служат; а можно иначе - сначала познакомиться с теми содержательными сущностями, которые подлежат обслуживанию, а затем систематически обозреть средства, которые это делают.

Форма отчетности - экзамен в 6 семестре.

3. Компетенции обучающегося, формируемые в результате освоения дисциплины /модуля

В результате освоения дисциплины формируются следующие компетенции:

Шифр компетенции	Расшифровка приобретаемой компетенции
ОК (общекультурные компетенции)	способность принимать организационно-управленческие решения в нестандартных ситуациях и готовность нести за них ответственность (ОК-4)

Шифр компетенции	Расшифровка приобретаемой компетенции
ОК (общекультурные компетенции)	владение культурой мышления; способность к восприятию, анализу, обобщению информации, постановке цели и выбору путей ее достижения (ОК-1)
ПК (профессиональные компетенции)	владение базовыми навыками сбора и анализа языковых и литературных фактов с использованием традиционных методов и современных информационных технологий (ПК-2)
ПК (профессиональные компетенции)	способность применять полученные знания в области теории и истории основного изучаемого языка и литературы, теории коммуникации, филологического анализа и интерпретации текста в собственной научной-исследовательской деятельности (ПК-5)
ПК (профессиональные компетенции)	способность демонстрировать знание основных положений и концепций в области теории и истории основного изучаемого языка и литературы, теории коммуникации, филологического анализа и интерпретации текста, представление об истории, современном состоянии перспективах развития филолгии (ПК-1)

В результате освоения дисциплины студент:

1. должен знать:

- закономерности развития синтаксического строя татарского языка;
- об истории изучения предмета; о разных направлениях в синтаксисе; о синтаксических единицах; о грамматическом, синтагматическом, актуальном членении предложения;

2. должен уметь:

- обьяснять и различать синтаксические явления, изученные на лекционных и практических занятиях.
- пользоваться навыкамии полного синтаксического анализа простого, сложного, многокомпонентного предложения и текста, грамотного письма (пунктуация).

3. должен владеть:

- основными методами и приемами исследовательской и практической работы в области языкознания;

базовым терминологическим инструментарием современной науки о языке;
- навыками работы с необходимой информацией в глобальных компьютерных сетях;
- навыками подготовки научных работ и репрезентацией собственных научных исследований

- к практическому применению полученных знаний при решении профессиональных задач;
- к устной и письменной коммуникации

4. Структура и содержание дисциплины/ модуля

Общая трудоемкость дисциплины составляет зачетных(ые) единиц(ы) 252 часа(ов).

Форма промежуточного контроля дисциплины отсутствует в 5 семестре; экзамен в 6 семестре.

ЭЛЕКТРОННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКАЯ СИСТЕМА КФУ

Суммарно по дисциплине можно получить 100 баллов, из них текущая работа оценивается в 50 баллов, итоговая форма контроля - в 50 баллов. Минимальное количество для допуска к зачету 28 баллов.

86 баллов и более - "отлично" (отл.);

71-85 баллов - "хорошо" (хор.);

55-70 баллов - "удовлетворительно" (удов.);

54 балла и менее - "неудовлетворительно" (неуд.).

4.1 Структура и содержание аудиторной работы по дисциплине/ модулю

Тематический план дисциплины/модуля

N	Раздел Дисциплины/ Модуля	Семестр	Неделя семестра	Виды и часы аудиторной работы, их трудоемкость (в часах)			Текущие формы контроля
				Лекции	Практические занятия	Лабораторные работы	
1.	Тема 1. Сөйләм төзелеше закончалыкларын өйрәнүче фән буларак синтаксис. Сөйләм берәмлекләре: гади җөмлә, кушма җөмлә текст, сүзтезмә, җөмлә кисәге	5		1	0	0	
3.	Тема 3. Җөмләгә билгеләмә. Җөмленең төп үзенчәлекләре хәберлек һәм модальлек. Аларнын белдерелүе. Җөмләләрне төркемләү принциплары.	5		1	1	0	
4.	Тема 4. Интонация турында гомуми мәгълүмат.	5		0	0	0	
5.	Тема 5. Сүзләрнең синтаксик бәйленеше. Сөйләмне оештыручы төп бәйленеш буларак ияртүле бәйленеш.	5		1	1	0	
6.	Тема 6. Сүзтезмә.	5		0	1	0	
7.	Тема 7. Җөмләнең баш кисәкләре. Баш кисәкләрнең хәбәрлек оештырулары. Ия. Аның төп билгеләре. Хәбәр. Исем хәбәрләр. Фигыль хәбәрләр. Гади һәм тезмә фигыль хәбәрләр. Кушма фигыль хәбәрәр.	5		1	1	0	

ЭЛЕКТРОННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКАЯ СИСТЕМА КФУ

N	Раздел Дисциплины/ Модуля	Семестр	Неделя семестра	Виды и часы аудиторной работы, их трудоемкость (в часах)			Текущие формы контроля
				Лекции	Практические занятия	Лабораторные работы	
8.	Тема 8. Иярчен кисәкләр. Иярчен кисәкләрне өйрәнү тарихы.Аергыч. Тәмамлык, аның төрләре. Хәл, аның төрләре.	5		1	0	0	
9.	Тема 9. Аныклагыч һәм аның үзенчәлекләре.	5		0	1	0	
10.	Тема 10. Модаль кисәкләр.	5		0	0	0	
11.	Тема 11. Тиңдәш кисәкләр.	5		1	0	0	
12.	Тема 12. Җөмләнең синтагмаларга бүленеше.	5		0	0	0	
13.	Тема 13. Аерымланган иярчен кисәкләр.	5		1	0	0	
14.	Тема 14. Җөмләнең актуаль кисәкләргә бүленеше.	5		0	1	0	
15.	Тема 15. Җөмләдә сүз тәртибе.	5		0	0	0	
16.	Тема 16. Өстәлмәләр.	5		0	1	0	
17.	Тема 17. Җөмлә төрләре. Раслау һәм инкяр җөмләләр. Хикәя,сорау, боеру, тойгылы җөмләләр. Тулы һәм ким җөмләләр. Җыйнак һәм җәенке җөмләләр.	5		1	0	0	
18.	Тема 18. Җөмлә төрләре. Бер составлы җөмләләр. Ике составлы җөмлә узенчәлекләре.	5		0	1	0	
19.	Тема 19. Кушма җөмлә.	6		1	0	0	
20.	Тема 20. Тезмә кушма җөмлә.	6		0	1	0	
21.	Тема 21. Иярченле кушма җөмлә. Иярченле кушма җөмлә үзенчәлекләре.	6		1	0	0	

N	Раздел Дисциплины/ Модуля	Семестр	Неделя семестра	Виды и часы аудиторной работы, их трудоемкость (в часах)			Текущие формы контроля
				Лекции	Практические занятия	Лабораторные работы	
22.	Тема 22. Иярчен ия, хәбәр, аергыч, тәмамлык җөмләләр.	6		1	1	0	
23.	Тема 23. Иярчен урын, вакыт, рәвеш, күләм җөмләләр.	6		1	1	0	
24.	Тема 24. Иярчен сәбәп, максат, шарт, кире җөмләләр.	6		0	0	0	
25.	Тема 25. Иярчен аныклагыч җөмләләр.	6		0	0	0	
26.	Тема 26. Аналитик һәм синтетик бәйләүче чаралар.	6		1	0	0	
27.	Тема 27. Кушма җөмләләрне бер төзелештән икенче төзелешкә үзгәртү.	6		0	0	0	
28.	Тема 28. Аналитик та, синтетик та булган кушма җөмләләр.	6		0	1	0	
29.	Тема 29. Күп тезмәле катлаулы кушма җөмлә.	6		1	1	0	
30.	Тема 30. Күп иярченле катлаулы кушма җөмлә.	6		1	1	0	
31.	Тема 31. Текст.	6		0	1	0	
32.	Тема 32. Тезем.	6		0	0	0	
33.	Тема 33. Чит сейләмле текст	6		0	0	0	
34.	Тема 34. Пунктуация. Синтаксисны өйрәнү тарихы.	6		1	1	0	
.	Тема . Итоговая форма контроля	6		0	0	0	экзамен
	Итого			16	16	0	

4.2 Содержание дисциплины

Тема 1. Сөйләм төзелеше закончалыкларын өйрәнүче фән буларак синтаксис. Сөйләм берәмлекләре: гади җөмлә, кушма җөмлә текст, сүтезмә, җөмлә кисәге

лекционное занятие (1 часа(ов)):

Сөйләм төзелеше закончалыкларын өйрәнүче фән буларак синтаксис. Аның предметы, эчтәлеге, тикшеренү методлары. Синтаксис һәм логика фәннәре арасында, сөйләм һәм фикерләү арасында мөнәсәбәт. Сөйләм һәм фикерләүнең төп берәмлекләре буларак җөмлә һәм хөкем. Җөмлә кисәкләре һәм хөкем кисәкләре арасында мөнәсәбәт: субъект, предикат, бәяләү, объект, атрибут: ия, хәбәр, тәмамлык, аергыч, хәл, аныклагыч төшенчәләре. Субъект белән ия, үтәүче белән предикат, хәбәр белән процесс арасында мөнәсәбәт. Сөйләм, фикер, чынбарлык, сөйләүче, тыңлаучы төшенчәләренә аңлатма. Сөйләмнең төп үзенчәлекләре: хәбәрлек һәм модальлек. Интонация.

Тема 3. Җөмләгә билгеләмә. Җөмленең төп үзенчәлекләре хәберлек һәм модальлек. Аларньң белдерелүе. Җөмләләрне төркемләү принциплары.

лекционное занятие (1 часа(ов)):

Җөмләгә билгеләмә. Җөмләнең төп үзенчәлекләре хәбәрлек һәм модальлек. Аларның белдерелүе. Җөмләләрне төркемләү принциплары: грамматик кисәкләргә таркала алуы, алмавы; хикәя, сорау, боеру, тойгылы; гади, кушма; җәенке, җыйнак; бер составлы, ике составлы; тулы, ким; раслау, инкарь

практическое занятие (1 часа(ов)):

Синтаксисның предметын, тикшеренү методларын кабатлау. Җөмлә һәм хөкем кисәкләре арасындагы мөнәсәбәтне искә төшерү. сөйләм, фикер, чынбарлык, сөйләүче, тыңлаучы төшенчәләренә аңлатма бирергә өйрәнү. Җөмләгә билгеләмә бирү тәртибе. Гади һәм кушма җөмләне аеру, хикәя, сорау, боеру, тойгылы җөмләләрнең кулланылышы. Бер составлы, ике составлы; җыйнак, җәенке; тулы, ким; раслау, инкарь җөмләләргә кыскача күзәтү ясау

Тема 4. Интонация турында гомуми мәгьлүмат.

Тема 5. Сүзләрнең синтаксик бәйленеше. Сөйләмне оештыручы төп бәйленеш буларак иярттүле бәйленеш.

лекционное занятие (1 часа(ов)):

Сүзләрнең синтаксик бәйләнеше. Сөйләмне оештыручы төп бәйләнеш буларак иярттүле бәйләнеш. Иярттүле бәйләнешнең нәтиҗәсе буларак тезүле бәйләнеш. Тезүле бәйләнешне белдерә торган чаралар. Иярттүле бәйләнештәге сүзләр арасында мөнәсәбәт. Җөмлә барлыкка китерүче бәйләнеш буларак хәбәрлекле мөнәсәбәт. Җөмләне җәенкеләндерүче бәйләнеш буларак ачыклаулы (төгәлләүле) мөнәсәбәт һәм аныклаулы мөнәсәбәт. Аларны белдерә торган чаралар. Иярттүле бәйләнешнең традицион бүленеше: ярашу, башкарылу, янәшәлек. Сүзтезмә

практическое занятие (1 часа(ов)):

Җөмлә эченнән иярттүле һәм тезүле бәйләнешне аеру. Хәбәрлекле, ачыклаулы һәм аныклаулы мөнәсәбәттә торган синтаксик берәмлекләрне билгеләргә өйрәнү. Сүзтезмәгә анализ ясарга өйрәнү.

Тема 6. Сүзтезмә.

практическое занятие (1 часа(ов)):

Сүзтезмәнең төрләрен искә төшерү, сүзтезмәне тезмә сүздән аеру юлларын билгеләү. Сүзтезмәгә анализ ясарга өйрәнү.

Тема 7. Җөмләнең баш кисәкләре. Баш кисәкләрнең хәбәрлек оештырулары. Ия. Аның төп билгеләре. Хәбәр. Исем хәбәрләр. Фигыль хәбәрләр. Гади һәм тезмә фигыль хәбәрләр. Кушма фигыль хәбәрәр.

лекционное занятие (1 часа(ов)):

Җөмләнең баш кисәкләре. Җөмләнең логик-грамматик кисәкләргә бүленеше. Сүзләр төрләнешеннән чыгып, җөмләдә беренче, икенче, өченче дәрәҗәдәге кисәкләрне билгеләү. Җөмләнең баш, иярчен, модаль кисәкләргә бүленеше. Баш кисәкләрнең хәбәрлек оештырулары. Ия. Аның төп билгеләре. Төзелеше ягыннан төрләре: гади, тезмәияләр. Иянең белдерелүе һәм төп мәгънәләре. Хәбәр.

практическое занятие (1 часа(ов)):

Җөмләдән баш кисәкләрне билгеләү. Ияне табу, аның гади һәм тезмә төрләрен дөрес итеп билгели белү. Исем һәм фигыль хәбәрләрне аерырга өйрәнү. Гади, тезмә һәм кушма исем хәбәрләрне бер-берсеннән аерырга өйрәнү. Гади, тезмә һәм кушма фигыль хәбәрләрне дөрес билгеләү күнекмәләре булдыру

Тема 8. Иярчен кисәкләр. Иярчен кисәкләрне өйрәнү тарихы.Аергыч. Тәмамлык, аның төрләре. Хәл, аның төрләре.

лекционное занятие (1 часа(ов)):

Җөмләнең иярчен кисәкләре. Җөмләдән иярчен кисәкләрне аерырга өйрәнү. Аергычның үзенчәлекләрен, аерылмышка бәйләнү чараларын дөрес билгеләү. Тәмамлыкның туры һәм кыек төрләрен аерырга өйрәнү, аларның ияртүче кисәккә бәйләнү чараларын таба белү. Хәлнең үзенчәлекләре, вакыт, урын, сәбәп, максат, шарт, кире, рәвеш һәм күләм-чама хәлләрен таба белү күнекмәләрен булдыру. Иярчен кисәкләрне билгеләүдәге кыен очраклар.

Тема 9. Аныклагыч һәм аның үзенчәлекләре.

практическое занятие (1 часа(ов)):

Аныклагыч. ярашкан һәм ярашмаган аныклагычлар. Аныклагычлар янында тыныш билгеләре Аныклагычларны дөрес билгеләргә өйрәнү.Модаль кисәкләрне дөрес билгеләргә өйрәнү.

Тема 10. Модаль кисәкләр.

Тема 11. Тиңдәш кисәкләр.

лекционное занятие (1 часа(ов)):

Тиңдәш кисәкләр. Җөмлә кисәкләренең тиңдәшләнеп килүе өчен төп шарт - ияртүле бәйләнешнең булуы. Тиңдәш кисәкләрне үзара теркәүче чаралар. Тиңдәш һәм тиңдәш булмаган аергычлар. Тиңдәш кисәкләр янында гомумиләштерүче сүзләр. Тиңдәш кисәкләр һәм гомумиләштерүче сүзләр янында тыныш билгеләре.

Тема 12. Җөмләнең синтагмаларга бүленеше.

Тема 13. Аерымланган иярчен кисәкләр.

лекционное занятие (1 часа(ов)):

Аерымланган җөмлә кисәкләре, алар янында тыныш билгеләре

Тема 14. Җөмләнең актуаль кисәкләргә бүленеше.

практическое занятие (1 часа(ов)):

Җөмләнең актуаль кисәкләргә бүленеше: тема һәм рема. Аларның чылбырлы бәйләнеш хасил итүләре

Тема 15. Җөмләдә сүз тәртибе.

Тема 16. Өстәлмәләр.

практическое занятие (1 часа(ов)):

Өстәлмәләр һәм күзаллаулы баш килешле әйләнмә. Төрле җөмлә кисәкләренең өстәлмә булып килә алулары. Өстәлмәләрне һәм күзаллаулы баш килешле әйләнмәне башка берәмлекләрдән аерырга өйрәнү

Тема 17. Җөмлә төрләре. Раслау Һәм инкяр җөмләләр. Хикәя,сорау, боеру, тойгылы җөмләләр. Тулы һәм ким җөмләләр. Җыйнак Һәм җәенке җөмләләр.

лекционное занятие (1 часа(ов)):

Җөмлә төрләре. Раслау һәм инкарь җөмләләр, аларның төп үзенчәлекләре. Инкарьны һәм раслауны белдерә торган чаралар. Инкарьны белдерүдә логик басым. Хикәя, сорау, боеру, тойгылы җөмләләр. Аларның төп мәгънәләре һәм билгеләре. Сорау җөмлә төзелешендә татар теленең рус теленнән аермасы. Сорала торган кисәкнең урыны, аның логик басымны алуы. Бу җөмләдән соң тыныш билгеләре. Тулы һәм ким җөмләләр. Тулы җөмләнең үзенчәлекләре, ким җөмләнең үзенчәлекләре, кимлекнең сәбәпләре. Ким җөмләләрне өйрәнү тарихы. Ким җөмләләрне кимлек төренә карап төркемләү. Ким җөмләләрнең кулланылышы. Җыйнак һәм җәенке җөмләләр, аларның үзенчәлекләре. Таркалмый торган җөмләләр

Тема 18. Җөмлә төрләре. Бер составлы җөмләләр. Ике составлы җөмлә узенчәлекләре.

практическое занятие (1 часа(ов)):

Ике һәм бер составлы җөмләләр. Бер составлы фигыль, исем һәм сүз җөмләләр. Билгеле үтәүчеле, билгесез үтәүчеле, гомум үтәүчеле һәм үтәүчесез бер составлы фигыль җөмләләр. Ике һәм бер составлы җөмләләрне аерырга өйрәнү.

Тема 19. Кушма җөмлә.

лекционное занятие (1 часа(ов)):

Кушма җөмлә. Тезмә кушма җөмлә төрләрен аеру. Иярченле кушма җөмлә. иярченле кушма җөмлә үзенчәлекләре. Иярчен җөмләләрне билгеләү һәм бу турыдагы карашлар. Иярченле кушма җөмләләрне төзелешеннән чыгып төркемләү: синтетик иярченле кушма җөмлә һәм аналитик иярченле кушма җөмләләр. Аларның төп үзенчәлекләре: бәйләүче чараларның иярчен җөмләдәге хәбәр составында тору-тормавы, иярчен җөмләнең чагыштырмача тәмамланган төсмер алу-алмавы, бәйләүче чараның компонентлар чиген билгеләү өчен нигез була алу-алмавы, компонентларның урынына бәйле үзенчәлекләр, иярчен җөмләдәге баш кисәкләрнең ярашу-ярашмавы, башка телләрдәге төзелешкә охшау-охшамау һ.б. Иярчен җөмләләрне мәгънә ягыннан төркемләү.

Тема 20. Тезмә кушма җөмлә.

практическое занятие (1 часа(ов)):

Тексттан тезмә һәм иярченле кушма җөмләләрне аерырга өйрәнү.

Тема 21. Иярченле кушма җөмлә. Иярченле кушма җөмлә үзенчәлекләре.

лекционное занятие (1 часа(ов)):

Иярчен җөмлә төрләре. Иярчен ия, хәбәр, тәмамлык, аергыч, вакыт, урын, сәбәп, максат, шарт, кире, рәвеш, күләм, аныклагыч, кереш һәм өстәлмә җөмләләр. Аларның аналитик һәм синтетик төрләре. Җөмләләрне бер төрдән икенче төргә үзгәртү юллары

Тема 22. Иярчен ия, хәбәр, аергыч, тәмамлык җөмләләр.

лекционное занятие (1 часа(ов)):

Иярчен ия, хәбәр, тәмамлык, аергыч, җөмләләр. Аларның аналитик һәм синтетик төрләре.

практическое занятие (1 часа(ов)):

Иярчен ия, хәбәр, тәмамлык, аергыч, җөмләләр. Аларның аналитик һәм синтетик төрләре. Җөмләләрне бер төрдән икенче төргә үзгәртү юллары. Иярчен җөмләләргә мисаллар эшләү. Аларның аналитик һәм синтетик төрләрен аерырга өйрәнү. Аларның синонимлыгына игътибар итү

Тема 23. Иярчен урын, вакыт, рәвеш, күләм җөмләләр.

лекционное занятие (1 часа(ов)):

Иярчен , урын, вакыт, рәвеш, күләм, җөмләләр. Аларның аналитик һәм синтетик төрләре. Җөмләләрне бер төрдән икенче төргә үзгәртү юллары. .

практическое занятие (1 часа(ов)):

Иярчен , урын, вакыт, рәвеш, күләм, җөмләләр. Аларның аналитик һәм синтетик төрләре. Җөмләләрне бер төрдән икенче төргә үзгәртү юллары. Иярчен җөмләләргә мисаллар эшләү. Аларның аналитик һәм синтетик төрләрен аерырга өйрәнү. Аларның синонимлыгына игътибар итү.

Тема 24. Иярчен сәбәп, максат, шарт, кире җөмләләр.

Тема 25. Иярчен аныклагыч җөмләләр.

Тема 26. Аналитик Һәм синтетик бәйләүче чаралар.

лекционное занятие (1 часа(ов)):

Аналитик Һәм синтетик бәйләүче чаралар. Аналитик Һәм синтетик бәйләүче чараларның үзенчәлекләре. Аналитик Һөм синтетик чараларның җөмләдә парлап килү очраклары

Тема 27. Кушма җөмләләрне бер төзелештән икенче төзелешкә үзгәртү.

Тема 28. Аналитик та, синтетик та булган кушма җөмләләр.

практическое занятие (1 часа(ов)):

Аналитик та, синтетик та булган кушма җөмләләр.Тезүче Һәм ияртүче чараларның парлап килү очраклары. Кушма җөмләләрнең калыплашкан төрләре Һәм аларның үсеш тенденцияләре.

Тема 29. Күп тезмәле катлаулы кушма җөмлә.

лекционное занятие (1 часа(ов)):

Күп тезмәле катлаулы кушма җөмлә. Катлаулы төзелмәләрнең үзенчәлеге, төрләре. Күп тезмәле катлаулы кушма җөмләләрнең компонентлары арасында бәйләнеш. Күп тезмәле катлаулы кушма җөмләләрнең схемасын төзү.

практическое занятие (1 часа(ов)):

Күп тезмәле катлаулы кушма җөмләне башка шундый берәмлекләрдән аерыу, дөрес итеп анализ ясау, схема сызу.

Тема 30. Күп иярченле катлаулы кушма җөмлә.

лекционное занятие (1 часа(ов)):

Күп иярченле катлаулы кушма җөмләнең төрләре: тиңдәш иярүле, тиңдәш түгел иярүле, бер-бер артлы иярүле, берничә төр иярүле

практическое занятие (1 часа(ов)):

Күп иярченле катлаулы кушма җөмләгә анализ ясарга өйрәнү

Тема 31. Текст.

практическое занятие (1 часа(ов)):

Текстка анализ ясау.

Тема 32. Тезем.

Тема 33. Чит сейләмле текст

Тема 34. Пунктуация. Синтаксисны өйрәнү тарихы.

лекционное занятие (1 часа(ов)):

Пунктуация. Тыныш билгеләрен төркемләү. Тыныш билгеләре һәм интонация. Аларның мәгънә белдерүдәге рольләре. Пунктаөион кагыйдәләр. Гади һәм кушма җөмләләрдә тыныш билгеләре. Тыныш билгесе куелмый торган очраклар. Синтаксисны өйрәнү тарихы. XIX гасырда татар теле синтаксисын өйрәнү. Татар грамматикаларында синтаксисны өйрәнү мәсьәләләре. XX гасырда татар теле синтаксисын өйрәнү. Октябрь борылышына кадәр татар теле синтаксисын өйрәнү. Октябрь борылышыннан соң татар теле синтаксисын өйрәну. Бу өлкәдә зур хезмәт куйган авторлар. Һәм аларның хезмәтләренә кыскача характеристика.

практическое занятие (1 часа(ов)):

Пунктуация. Тыныш билгеләрен төркемләү. Тыныш билгеләре һәм интонация. Аларның мәгънә белдерүдәге рольләре. Пунктуацион кагыйдәләр. Гади һәм кушма җөмләләрдә тыныш билгеләре. Тыныш билгеләре куелмый торган очраклар. Текстта тиешле тыныш билгеләрен куярга өйрәнү. Куелган тыныш билгеләрен аңлату күнекмәләре булдыру.

4.3 Структура и содержание самостоятельной работы дисциплины (модуля)

N	Раздел Дисциплины	Семестр	Неделя семестра	Виды самостоятельной работы студентов	Трудоемкость (в часах)	Формы контроля самостоятельной работы
1.	Тема 1. Сөйләм төзелеше закончалыкларын өйрәнүче фән буларак синтаксис. Сөйләм берәмлекләре: гади җөмлә, кушма җөмлә текст, сүзтезмә, җөмлә кисәге	5		тест	3	письменная работа
3.	Тема 3. Җөмләгә билгеләмә. Җөмленең төп үзенчәлекләре хәберлек һәм модальлек. Аларньң белдерелүе. Җөмләләрне төркемләү принциплары.	5		тест	3	письменная работа

N	Раздел Дисциплины	Семестр	Неделя семестра	Виды самостоятельной работы студентов	Трудоемкость (в часах)	Формы контроля самостоятельной работы
4.	Тема 4. Интонация турында гомуми мәгълүмат.	5		тест	3	письменная работа
5.	Тема 5. Сүзләрнең синтаксик бәйләнеше. Сөйләмне оештыручы төп бәйләнеш буларак ияртүле бәйләнеш.	5		тест	3	письменная работа
6.	Тема 6. Сүзтезмә.	5		контрольная работа	3	письменная работа
7.	Тема 7. Җөмләнең баш кисәкләре. Баш кисәкләрнең хәбәрлек оештырулары. Ия. Аның төп билгеләре. Хәбәр. Исем хәбәрләр. Фигыль хәбәрләр. Гади һәм тезмә фигыль хәбәрләр. Кушма фигыль хәбәрәр.	5		тест	5	письменная работа
8.	Тема 8. Иярчен кисәкләр. Иярчен кисәкләрне өйрәнү тарихы.Аергыч. Тәмамлык, аның төрләре. Хәл, аның төрләре.	5		реферат	5	письменная работа
9.	Тема 9. Аныклагыч һәм аның үзенчәлекләре.	5		тест	4	письменная работа
10.	Тема 10. Модаль кисәкләр.	5		реферат	3	письменная работа
11.	Тема 11. Тиңдәш кисәкләр.	5		тест	3	письменная работа
12.	Тема 12. Җөмләнең синтагмаларга бүленеше.	5		тест	3	письменная работа
13.	Тема 13. Аерымланган иярчен кисәкләр.	5		контрольная работа	3	письменная работа
14.	Тема 14. Җөмләнең актуаль кисәкләргә бүленеше.	5		реферат	3	письменная работа
15.	Тема 15. Җөмләдә сүз тәртибе.	5		тест	3	письменная работа
16.	Тема 16. Өстәлмәләр.	5		реферат	3	письменная работа3

N	Раздел Дисциплины	Семестр	Неделя семестра	Виды самостоятельной работы студентов	Трудоемкость (в часах)	Формы контроля самостоятельной работы
17.	Тема 17. Җөмлә төрләре. Раслау һәм инкяр җөмләләр. Хикәя,сорау, боеру, тойгылы җөмләләр. Тулы һәм ким җөмләләр. Җыйнак һәм җәенке җөмләләр.	5		тест	3	письменная работа
18.	Тема 18. Җөмлә төрләре. Бер составлы җөмләләр. Ике составлы җөмлә үзенчәлекләре.	5		контрольная работа	3	письменная работа
19.	Тема 19. Кушма җөмлә.	6		реферат	10	письменная работа
20.	Тема 20. Тезмә кушма җөмлә.	6		тест	10	письменная работа
21.	Тема 21. Иярченле кушма җөмлә. Иярченле кушма җөмлә үзенчәлекләре.	6		тест	10	письменная работа
22.	Тема 22. Иярчен ия, хәбәр, аергыч, тәмамлык җөмләләр.	6		контрольная работа	10	письменная работа
23.	Тема 23. Иярчен урын, вакыт, рәвеш, күләм җөмләләр.	6		контрольная работа	10	письменная работа
24.	Тема 24. Иярчен сәбәп, максат, шарт, кире җөмләләр.	6		контрольная работа	10	письменная работа
25.	Тема 25. Иярчен аныклагыч җөмләләр.	6		тест	10	письменная работа
26.	Тема 26. Аналитик һәм синтетик бәйләүче чаралар.	6		реферат	10	письменная работа
27.	Тема 27. Кушма җөмләләрне бер төзелештән икенче төзелешкә үзгәртү.	6		тест	10	письменная работа
28.	Тема 28. Аналитик та, синтетик та булган кушма җөмләләр.	6		контрольная работа	10	письменная работа
29.	Тема 29. Күп тезмәле катлаулы кушма җөмлә.	6		тест	10	письменная работа
30.	Тема 30. Күп иярченле катлаулы кушма җөмлә.	6		контрольная работа	10	письменная работа
31.	Тема 31. Текст.	6		тест	10	письменная работа

ЭЛЕКТРОННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКАЯ СИСТЕМА КФУ

N	Раздел Дисциплины	Семестр	Неделя семестра	Виды самостоятельной работы студентов	Трудоемкость (в часах)	Формы контроля самостоятельной работы
32.	Тема 32. Тезем.	6		контрольная работа	5	письменная работа
33.	Тема 33. Чит сөйләмле текст	6		контрольная работа	5	письменная работа
34.	Тема 34. Пунктуация. Синтаксисны өйрәнү тарихы.	6		реферат	15	письменная работа
	Итого				211	

5. Образовательные технологии, включая интерактивные формы обучения

Вузовское освоение курса "Синтаксис современного татарского языка" предполагает использование как традиционных, так и инновационных образовательных технологий и требует рационального их сочетания.

Традиционные образовательные технологии подразумевают использование в учебном процессе таких методов работ, как лекция, практическое занятие, семинар и др.

Во время занятий могут быть использованы и современные информационные технологии, в частности, мультимедийные программы, Интернет, фото-, аудио- и видеоматериалы.

6. Оценочные средства для текущего контроля успеваемости, промежуточной аттестации по итогам освоения дисциплины и учебно-методическое обеспечение самостоятельной работы студентов

Тема 1. Сөйләм төзелеше закончалыкларын өйрәнүче фән буларак синтаксис. Сөйләм берәмлекләре: гади җөмлә, кушма җөмлә текст, сүзтезмә, җөмлә кисәге

письменная работа , примерные вопросы:

Семантический (номинативный) синтаксис. Актуальный синтаксис. Конструктивный синтаксис.

Тема 3. Җөмләгә билгеләмә. Җөмленең төп үзенчәлекләре хәберлек һәм модальлек. Аларньң белдерелүе. Җөмләләрне төркемләү принциплары.

письменная работа , примерные вопросы:

Грамматические схемы и модели простого предложения. примерные вопросы: 1. Нәрсә ул җөмлә? 2. Нәрсә ул хәбәрлек? 3. Нәрсә ул модальлек? 4. Җөмләнең төп үзенчәлеге булган хәбәрлек нинди юллар белән белдерелә? 5. Модальлекнең бирелү юллары нинди? 6. Җөмләнең нинди төрләргә бүленә

Тема 4. Интонация турында гомуми мәгълүмат.

письменная работа , примерные вопросы:

Интонация һәм аның җөмләдәге роле темасына язма эш.

Тема 5. Сүзләрнең синтаксик бәйленеше. Сөйләмне оештыручы төп бәйленеш буларак ияртүле бәйленеш.

письменная работа , примерные вопросы:

Сүзләрнең синтаксик бәйленеше белән бәйле тест примерные вопросы: 1. Сүзләр арасындагы бәйләнеш нинди төрләргә бүленә? 2. Ияртүле һәм тезүле бәйләнешләр бер-берсеннән кайсы яклары белән аерылалар? 3. Ияртүле бәйләнеш нинди төрләргә бүленә? 4. Хәбәрлекле мөнәсәбәтне нинди чаралар белдерә? 5. Төгәлләүле мөнәсәбәт нинди чаралар ярдәмендә хасил була? 6. Аныклаулы мөнәсәбәтне белдерә торган нинди чаралар беләсез? 7. Хәбәрлекле мөнәсәбәт нәрсә оештыра? 8. Төгәлләүле мөнәсәбәт нигезендә нәрсә хасил була? 9. Сөйләм оешсын өчен нинди мөнәсәбәтләр кирәк? 10. Ярашу, башкарылу һәм янәшәлек юлларын ничек аңлыйсыз? 11. Тезүле бәйләнешне нинди чаралар белдерә?

Тема 6. Сүзтезмә.

ЭЛЕКТРОННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКАЯ СИСТЕМА КФУ

письменная работа , примерные вопросы:

примерные вопросы: Нәрсә ул сүзтезмә? Гади һәм катлаулы сүзтезмәләр бер-берсеннән нәрсә белән аерыла? Өйрәнү максатыннан чыгып, сүзтезмәләрне нинди төрләргә аералар? Ирекле һәм фразеологик сүзтезмә бер-берсеннән ничек аерыла? Тексттан сүзтезмәләрне аерып чыгару һәм аларга анализ

Тема 7. Җөмләнең баш кисәкләре. Баш кисәкләрнең хәбәрлек оештырулары. Ия. Аның төп билгеләре. Хәбәр. Исем хәбәрләр. Фигыль хәбәрләр. Гади һәм тезмә фигыль хәбәрләр. Кушма фигыль хәбәрәр.

письменная работа , примерные вопросы:

Җөмлә кисәкләре турында реферат примерные вопросы: 1. Җөмлә кисәкләре нинди төрләргә бүленә? 2. Җөмләнең баш кисәкләренә нәрсәләр керә? 3. Җөмлә кисәкләрен кем ничек тикшергән? 4. Нәрсә ул ия? 5. Иягә нинди сыйфатлар хас? 6. Ия нинди төрләргә бүленә? 7. Ия нинди сүз төркемнәре белән белдерелә? 8. Нәрсә ул хәбәр? 9. Хәбәргә нинди сыйфатлар хас? 10. Хәбәр нинди төрләргә бүленә? 11. Хәбәр нинди сүз төркемнәре белән белдерелә ала? 12. Исем хәбәр белән фигыль хәбәрнең аермасы нидә? 13. Гади, тезмә һәм кушма исем хәбәрләр бер-берсеннән ничек аерыла? 14. Гади, тезмә һәм кушма фигыль хәбәрләр бер-берсеннән ничек аерыла? 15. Ия белән хәбәр нинди очракларда ярашал Ия белән хәбәр нинди очракларда ярашалар? Җөмлә кисәкләре ягыннан анализ ясау

Тема 8. Иярчен кисәкләр. Иярчен кисәкләрне өйрәнү тарихы.Аергыч. Тәмамлык, аның төрләре. Хәл, аның төрләре.

письменная работа , примерные вопросы:

Җөмлә кисәкләре белән бәйле тест примерные вопросы: 1. Җөмләнең иярчен кисәкләренә нинди җөмлә кисәкләре керә? 2. Иярчен кисәкләр ничек һәм кем тарафыннан өйрәнелгән? 3. Нәрсә ул аергыч? 4. Нәрсә ул аерылмыш? 5. Аергыч аерылмышка нинди чаралар ярдәмендә иярә? 6. Нәрсә ул тәмамлык? 7. Туры һәм кыек тәмамлыклар бер-берсеннән ничек аерыла? 8. Нәрсә ул хәл? 9. Хәл нинди төрләргә бүленә? 10. Сәбәп белән максат хәле бер-берсеннән ничек аерыла? 11. Урын, вакыт, рәвеш, күләм хәлләре ияртүче сүзгә нинди чаралар аша иярәләр? 12. Максат, сәбәп, шарт, кире хәлләр ияртүче сүзгә нинди чаралар аша иярәләр?

Тема 9. Аныклагыч һәм аның үзенчәлекләре.

письменная работа , примерные вопросы:

примерные вопросы: Нәрсә ул аныклагыч? 1.Нәрсә ул аныкланмыш? 2.Аныклагыч аныкланмышка нинди чаралар ярдәмендә иярә? 3.Аныклагычлар янында нинди тыныш билгеләре куела? 4.Ярашкан һәм ярашмаган аныклагычлар ничек белдерелә?

Тема 10. Модаль кисәкләр.

письменная работа , примерные вопросы:

примерные вопросы: Нинди кисәкләргә модаль кисәкләр диләр? Нәрсә ул эндәш сүз? Эндәш сүз нинди формаларда бирелә ала? Нәрсә ул кереш сүз? Кереш сүзләрдә нинди мәгънәләр күзәтелә

Тема 11. Тиңдәш кисәкләр.

письменная работа , примерные вопросы:

примерные вопросы: 1. Нинди кисәкләр тиңдәш кисәкләр дип атала? 2. Җөмлә кисәкләре тиңдәш булып килсен өчен, нинди шартлар кирәк? 3. Нинди җөмлә кисәкләре тиңдәш була ала? 4. Тиңдәш кисәкләрне теркәп, нинди грамматик чаралар килә ала? 5. Нәрсә ул гомумиләштерүче сүз? 6. Тиңдәш кисәкләр янында нинди гомумиләштерүче сүзләр килә ала һәм алар янында нинди тыныш билгеләре куела?

Тема 12. Җөмләнең синтагмаларга бүленеше.

письменная работа , примерные вопросы:

примерные вопросы: Нинди кисәкләргә синтагматик кисәкләр диләр? Нәрсә ул синтагама? Синтагма һәм сүзтезмә арасында нинди аерма бар? Кайсы очракта җөмлә кисәкләре аерым синтагма төзи алалар? Кайсы очракта җөмлә кисәкләре аерым синтагма төзи алмыйлар?

Тема 13. Аерымланган иярчен кисәкләр.

письменная работа , примерные вопросы:

примерные вопросы: Нинди күренешкә җөмлә кисәкләренең аерымлануы дип әйтәләр? Нинди җөмлә кисәкләре аерымлана ала? Барлык хәл кисәкләре дә аерымланып килә аламы?

Тема 14. Җөмләнең актуаль кисәкләргә бүленеше.

письменная работа , примерные вопросы:

примерные вопросы: Җөмлә нинди актуаль кисәкләргә бүленә? Тема белән рема җөмләдә ничек урнашалар? Актуаль кисәкләргә бүленеше ягыннан рус һәм татар телләренең аермасы нидә?

Тема 15. Җөмләдә сүз тәртибе.

письменная работа , примерные вопросы:

примерные вопросы: Җөмләдә сүз тәртибе мәгънә белдерүдә катнашамы? Ничек? Уңай һәм кире сүз тәртибендә җөмлә кисәкләре ничек урнаша? Нинди мөнәсәбәттә инверсия була алмый?

Тема 16. Өстәлмәләр.

письменная работа3 , примерные вопросы:

примерные вопросы: Нәрсә ул өстәлмә? Нинди җөмлә кисәкләре өстәлмә булып килә ала? Өстәлмәләр һәм ким җөмләләр бер-берсеннән ничек аерыла? Өстәлмәләр белән инверсион кисәкләр арасында нинди охшашлык һәм аерма бар?

Тема 17. Җөмлә төрләре. Раслау Һәм инкяр җөмләләр. Хикәя,сорау, боеру, тойгылы җөмләләр. Тулы һәм ким җөмләләр. Җыйнак Һәм җәенке җөмләләр.

письменная работа , примерные вопросы:

Җөмлә кисәкләре һәм җөмлә төрләре белән бәйле тест примерные вопросы: 1. Гади җөмлә нинди принциплардан чыгып анализлана? 2. Раслау һәм инкарь җөмләләр бер-берсеннән ничек аерыла? 3. Инкарь җөмләләрнең күрсәткечләре нинди? 4. Нинди җөмләләргә хикәя, сорау, боеру җөмләләр диләр? 5. Сорау җөмлә нинди чаралар ярдәмендә белдерелә? 6. Тойгылы җөмлә нинди җөмлә ул? 7. Җыйнак белән җәенке җөмлә бер-берсеннән ничек аерыла? 8. Нинди җөмләгә тулы җөмлә диләр? 9. Нинди җөмләгә ким җөмлә диләр? 10. Ким җөмләне нинди максатлардан чыгып тикшерергә мөмкин?

Тема 18. Җөмлә төрләре. Бер составлы җөмләләр. Ике составлы җөмлә узенчәлекләре.

письменная работа , примерные вопросы:

Җөмлә кисәкләре һәм җөмлә төрләре белән бәйле тест 1. Бер һәм ике составлы җөмләләр нинди җөмләләр алар? 2. Бер составлы җөмлә нинди төрләргә бүленә? 3. Бер составлы фигыль җөмләнең нинди төрләре бар? 4. Исем җөмлә нинди үзенчәлекләргә ия? 5. Сүз җөмлә ничек ясала? 6. Тәмамланган һәм тәмамланмаган җөмләләр бер-берсеннән ничек аерыла?

Тема 19. Кушма җөмлә.

письменная работа , примерные вопросы:

Гади һәм кушма җөмлә темасын кабатлаттыру максатыннан тест примерные вопросы: 1. Нинди җөмләгә кушма җөмлә диләр? 2. Гади белән кушма җөмләнең аермасы нидә? 3. Тиңдәш хәбәрле гади җөмлә кушма җөмләдән нәрсә белән аерыла? 4. Кушма җөмлә компонентларының баш кисәкләре нинди формаларда белдерелә ала? 5. Аерымланган иярчен кисәкле гади җөмлә кушма җөмләдән нәрсә белән аерыла? 6. Компонентларның санына карап, кушма җөмләләр нинди төрләргә бүленә?

Тема 20. Тезмә кушма җөмлә.

письменная работа , примерные вопросы:

Тезмә кушма җөмләгә тулы синтаксик анализ 1. Компонентларның үзара бәйләнеш төренә карап, кушма җөмләләрнең төрләрен әйтегез 2. Тезмә һәм иярченле кушма җөмләләрнең нинди охшаш һәм аермалы яклары бар? 3. Нинди җөмлә тезмә кушма җөмлә дип атала? 4. Тезмә кушма җөмлә компонентлары арасында нинди мәгънә мөнәсәбәтләре урнаша ала? 5. Тезмә кушма җөмлә нинди төрләргә бүленә? 6. Теркәгечле тезмә кушма җөмлә дип нинди җөмләгә әйтәләр? 7. Теркәгечсез тезмә кушма җөмлә дип нинди җөмләгә әйтәләр? 8. Нинди җөмләгә теркәгечле тезмә кушма җөмлә диләр? 9. Теркәгечле тезмә кушма җөмләдә, гади җөмләләрне үзара бәйләп, нинди теркәгечләр килә? 10. Гади җөмләләрне үзара бәйләүче теркәгечләрне алып ташласаң, бәйләүче чара булып нәрсә кала? 11. Теркәгечле тезмә кушма җөмләләр арасында нинди тыныш билгеләре куела? 12. Теркәгечле тезмә кушма җөмләләр арасында нинди очракта тыныш билгесе куелмый? 13. Нинди җөмләгә теркәгечсез тезмә кушма җөмлә диләр? 14. Теркәгечсез тезмә кушма җөмләнең компонентларын бәйләп, нинди чаралар килә? 15. Санау интонациясе ярдәмендә нинди җөмләләр теркәлә? 16. Каршы кую интонациясе ярдәмендә нинди җөмләләр теркәлә? 17. Теркәгечсез тезмә кушма җөмләләрдә, гади җөмләләрне бер-берсеннән аеру өчен, нинди тыныш билгеләре кулланыла? 18. Теркәгечсез тезмә кушма җөмләләрдәге гади җөмләләр арасына кайсы очракта сызык куела? 19. Теркәгечсез тезмә кушма җөмләләрдәге гади җөмләләр арасына кайсы очракта өтер куела? 20. Теркәгечсез тезмә кушма җөмләләрдәге гади җөмләләр арасына кайсы очракта нокталы өтер куела?

Тема 21. Иярченле кушма җөмлә. Иярченле кушма җөмлә үзенчәлекләре.

письменная работа , примерные вопросы:

примерные вопросы: 1. Нинди җөмләгә иярченле кушма җөмлә диләр? 2. Иярченле кушма җөмләдә баш һәм иярчен җөмләне ничек билгеләп була? 3. Мәгънәсе буенча иярчен җөмләләр нинди төрләргә бүленә? 4. Төзелеше буенча иярчен җөмләләр нинди төрләргә бүленә? 5. Синтетик иярчен җөмлә белән аналитик иярчен җөмләнең аермасы нидә? 6. Синтетик иярчен җөмлә дип нинди җөмләгә әйтәләр? 7. Синтетик иярчен җөмләгә нинди үзенчәлекләр хас? 8. Синтетик иярчен җөмләләр баш җөмләгә нинди грамматик чаралар аша бәйләнә? 9. Синтетик иярчен җөмлә аерымланган иярчен кисәктән нәрсә белән аерыла? 10. Синтетик иярчен җөмлә янында нинди тыныш билгесе куела? 11. Синтетик иярчен җөмләләр кайсы очракта баш җөмләдән өтер белән аерыла? 12. Синтетик иярчен җөмлә нинди очракта баш җөмләдән бернинди билге белән дә аерылмый? 13. Өтер белән аерылган синтетик иярчен җөмләне өтер куелмый торган итеп һәм киресенчә үзгәртеп буламы? Булса, ничек итеп? 14. Аналитик иярчен җөмлә дип нинди җөмләгә әйтәләр? 15. Аналитик иярчен җөмләгә нинди үзенчәлекләр хас? 16. Аналитик иярчен җөмләләр баш җөмләгә нинди грамматик чаралар аша бәйләнә? 17. Аналитик иярчен җөмлә янында нинди тыныш билгесе куела? 18. Аналитик иярчен җөмләләр кайсы очракта баш җөмләдән ике нокта белән аерыла? 19. Аналитик иярчен җөмлә нинди очракта баш җөмләдән өтер белән аерыла? 20. Аналитик иярчен җөмлә нинди очракта баш җөмләдән сызык белән аерыла? 21. Аналитик кереш һәм өстәлмә җөмләләр баш җөмләдән нинди тыныш билгесе ярдәмендә аерымланалар? 22. Төзелеше ягыннан җөмләне бер төрдән икенче төргә үзгәрткән вакытта нинди кагыйдәләр искә алынырга тиеш? Иярченле кушма җөмләгә тулы синтаксик анализ

Тема 22. Иярчен ия, хәбәр, аергыч, тәмамлык җөмләләр.

письменная работа , примерные вопросы:

Нинди җөмлә иярчен ия җөмлә дип атала? Нинди җөмлә иярчен хәбәр җөмлә дип атала? Нинди җөмлә иярчен аергыч җөмлә дип атала? Нинди җөмлә иярчен тәмамлык җөмлә дип атала? Иярчен ия, хәбәр, аергыч, тәмамлык җөмләгә тулы синтаксик анализ

Тема 23. Иярчен урын, вакыт, рәвеш, күләм җөмләләр.

письменная работа , примерные вопросы:

Нинди җөмлә иярчен рәвеш җөмлә дип атала? Нинди җөмлә иярчен күләм җөмлә дип атала? Нинди җөмлә иярчен вакыт җөмлә дип атала? Нинди җөмлә иярчен урын җөмлә дип атала? Иярчен урын, вакыт, рәвеш, күләм җөмләләргә тулы синтаксик анализ

Тема 24. Иярчен сәбәп, максат, шарт, кире җөмләләр.

письменная работа , примерные вопросы:

Иярчен сәбәп, максат, шарт, кире җөмләләргә тулы синтаксик анализ Нинди җөмлә иярчен сәбәп җөмлә дип атала? Нинди җөмлә иярчен максат җөмлә дип атала? Нинди җөмлә иярчен шарт җөмлә дип атала? Нинди җөмлә иярчен кире җөмлә дип атала?

Тема 25. Иярчен аныклагыч җөмләләр.

письменная работа , примерные вопросы:

Иярчен аныклагыч җөмләләргә тулы синтаксик анализ

Тема 26. Аналитик һәм синтетик бәйләүче чаралар.

письменная работа , примерные вопросы:

5. Синтетик иярчен җөмлә белән аналитик иярчен җөмләнең аермасы нидә? 6. Синтетик иярчен җөмлә дип нинди җөмләгә әйтәләр? 7. Синтетик иярчен җөмләгә нинди үзенчәлекләр хас? 8. Синтетик иярчен җөмләләр баш җөмләгә нинди грамматик чаралар аша бәйләнә? 9. Синтетик иярчен җөмлә аерымланган иярчен кисәктән нәрсә белән аерыла? 10. Синтетик иярчен җөмлә янында нинди тыныш билгесе куела? 11. Синтетик иярчен җөмләләр кайсы очракта баш җөмләдән өтер белән аерыла? 12. Синтетик иярчен җөмлә нинди очракта баш җөмләдән бернинди билге белән дә аерылмый? 13. Өтер белән аерылган синтетик иярчен җөмләне өтер куелмый торган итеп һәм киресенчә үзгәртеп буламы? Булса, ничек итеп? 14. Аналитик иярчен җөмлә дип нинди җөмләгә әйтәләр? 15. Аналитик иярчен җөмләгә нинди үзенчәлекләр хас? 16. Аналитик иярчен җөмләләр баш җөмләгә нинди грамматик чаралар аша бәйләнә? 17. Аналитик иярчен җөмлә янында нинди тыныш билгесе куела? 18. Аналитик иярчен җөмләләр кайсы очракта баш җөмләдән ике нокта белән аерыла? 19. Аналитик иярчен җөмлә нинди очракта баш җөмләдән өтер белән аерыла? 20. Аналитик иярчен җөмлә нинди очракта баш җөмләдән сызык белән аерыла? 21. Аналитик кереш һәм өстәлмә җөмләләр баш җөмләдән нинди тыныш билгесе ярдәмендә аерымланалар? 22. Төзелеше ягыннан җөмләне бер төрдән икенче төргә үзгәрткән вакытта нинди кагыйдәләр искә алынырга тиеш?

Тема 27. Кушма җөмләләрне бер төзелештән икенче төзелешкә үзгәртү.

письменная работа , примерные вопросы:

Төзелеше ягыннан җөмләне бер төрдән икенче төргә үзгәрткән вакытта нинди кагыйдәләр искә алынырга тиеш? кушма җөмләләргә тулы синтаксик анализ, аларны бер төрдән икенче төргә үзгәртү.

Тема 28. Аналитик та, синтетик та булган кушма җөмләләр.

письменная работа , примерные вопросы:

Кушма җөмләгә тулы синтаксик анализ

Тема 29. Күп тезмәле катлаулы кушма җөмлә.

письменная работа , примерные вопросы:

примерные вопросы: 1. Катлаулы кушма җөмлә нинди җөмлә ул? 2. Ике компонентлы кушма җөмлә белән катлаулы кушма җөмлә бер-берсеннән ничек аерыла? 3. Катлаулы кушма җөмлә нинди төрләргә бүленә? 4. Күп тезмәле катлаулы кушма җөмләнең төп үзенчәлекләре нидән гыйбарәт? Күп тезмәле катлаулы кушма җөмләгә тулы синтаксик анализ

Тема 30. Күп иярченле катлаулы кушма җөмлә.

письменная работа , примерные вопросы:

примерные вопросы: 1. Катлаулы кушма җөмлә нинди җөмлә ул? 2. Ике компонентлы кушма җөмлә белән катлаулы кушма җөмлә бер-берсеннән ничек аерыла? 3. Катлаулы кушма җөмлә нинди төрләргә бүленә? 4. Күп тезмәле катлаулы кушма җөмләнең төп үзенчәлекләре нидән гыйбарәт? 5. Күп иярченле катлаулы кушма җөмләнең үзенчәлеге нидә? 6. Күп иярченле катлаулы кушма җөмлә нинди төрләргә аерыла? 7. Тиңдәш ияртүле күп иярченле катлаулы кушма җөмләгә билгеләмә бирегез һәм мисал китерегез. 8. Тиңдәш түгел ияртүле күп иярченле катлаулы кушма җөмләгә билгеләмә бирегез һәм мисал китерегез. 9. Бер-бер артлы ияртүле күп иярченле катлаулы кушма җөмләгә билгеләмә бирегез һәм мисал китерегез. 10. Берничә төр ияртүле күп иярченле катлаулы кушма җөмләгә билгеләмә бирегез һәм мисал китерегез. 11. Нинди җөмләне катнаш кушма җөмлә дип атыйлар, мисал китерегез. Катлаулы кушма җөмлә темасына караган контроль эш

Тема 31. Текст.

письменная работа , примерные вопросы:

ЭЛЕКТРОННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКАЯ СИСТЕМА КФУ

примерные вопросы: 1. Текст нәрсә ул? 2. Нәрсә ул микротест һәм макротекст? 3. Текстның бөтенлеген кайсы яклардан чыгып билгелиләр? 4. Текстның мәгънәви бөтенлеген ничек аңлыйсыз? 5. Нәрсә ул текстның структур бөтенлеге? 6. Нәрсә ул текстның грамматик бөтенлеге? 7. Текст композициясен ничек аңлыйсыз? Грамматический анализ текста

Тема 32. Тезем.

письменная работа , примерные вопросы:

Нәрсә ул тезем? Теземнең нинди төрләре бар? Мисаллар табып, анализлау

Тема 33. Чит сөйләмле текст

письменная работа , примерные вопросы:

1. Нинди сөйләмгә чит сөйләм диләр? 1. Туры сөйләмнең төп үзенчәлекләре нидән гыйбарәт? 2. Туры сөйләм һәм автор сөйләме үзара нинди тәртиптә урнашалар? 3. Кыек сөйләм нинди үзенчәлекләр белән характерлана? 4. Туры сөйләмне кыек сөйләмгә әйләндерүнең нинди очраклары бар? 5.Нәрсә ул уртак сөйләм?

Тема 34. Пунктуация. Синтаксисны өйрәнү тарихы.

письменная работа , примерные вопросы:

Тыныш билгеләре нигә кирәк? М.З.Зәкиевның хезмәтләренә күзәтү ясау. Яшҗ синтаксистлар һәм аларның хезмәтләре. Г.Ибраһимовның татар теле синтаксисына керткән өлеше. Г.Алпаровның хезмәтләренә күзәтү Нәрсә ул пунктуация? Пунктуациягә караган нинди хезмәтләр беләсез? Кайсы очракта нокталы өтер куела? Ике нокта куелуның нинди кагыйдәләрен беләсез? Сызык кайсы очракларда куела? Җәяләр куелуның нинди кагыйдәләрен беләсез? Кайсы очракта куштырнаклар куела

Тема . Итоговая форма контроля

Примерные вопросы к экзамену:

Рекомендации по выполнению плана самостоятельной работы

Особенностью дисциплины "Синтаксис современного татарского языка" является самостоятельная работа студентов, связанная с изучением проблемных вопросов по некоторым темам лекций.

Проверка выполнения плана самостоятельной работы проводится на практических занятиях.

Самостоятельная работа студентов по курсу призвана не только закреплять и углублять знания, полученные на аудиторных занятиях, но и способствовать развитию у студентов творческих навыков, инициативы, умению организовать свое время и выразить свою точку зрения на изученные проблемные вопросы.

При выполнении плана самостоятельной работы студенту необходимо прочитать теоретический материал не только в учебниках и учебных пособиях, указанных в библиографических списках, но и познакомиться с публикациями в периодических изданиях.

Студенту необходимо творчески переработать изученный самостоятельно материал и представить его для отчета в форме реферата, эссе и др.

Темы рефератов

1. Семантический (номинативный) синтаксис.
2. Актуальный синтаксис.
3. Конструктивный синтаксис.
4. Средства подчинительной связи.
5. Именные словосочетания
6. Глагольные словосочетания.
7. Грамматические схемы и модели простого предложения.
8. Предикативность предложения.
9. Модальность предложения
10. Порядок слов в в прозаической письменной речи.
11. Синтагматическое членение предложения.
12. Сложноспаянные предложения

13. Сложноподчиненные предложения.
14. Многочленные сложные предложения.
15. Синтаксис текста.

Контрольные вопросы и задания для проведения текущего контроля и промежуточной аттестации по итогам освоения дисциплины

Тесты (с элементами задания) для проведения контрольной работы

Гади җөмлә

1. Бер составлы фигыль җөмләгә карамаган төрне күрсәтегез:
а) билгеле үтәүчеле
б) үтәүчесез
в) номинатив
г) гомуми үтәүчеле
д) билгесез үтәүчеле

2. Кыек тәмамлык булган җөмләне билгеләгез, тиешле кисәкнең астына сызыгыз:
а) Баһау шүрли төште, ләкин ул моны сиздермәс өчен елмайган булды. (Г.М.)
б) Чөнки Татарстан халкы өчен бу бик кадерле һәм истәлекле газиз көн.
в) Дөньяның серен аңлар өчен, чәчәк серен белергә кирәк. (Р.Б.)
г) Әтием дә, аны озатыр өчен, ашыгып торып басты. (Р.Б.)

3. Кушма фигыль хәбәрле җөмләне табыгыз, хәбәрнең астына сызыгыз:
а) Мин сезгә ул турыда сүз бирәм.
б) Иртә белән көн томанлы иде.
в) Ике хәзрәт, ни өчендер, извозчик ялламакчы булалар.
г) Әптелбәр, уйнарга теләсә дә, бу тәкъдимне кире какты.

4. Җөмләнең хәбәрен табыгыз: Җиңелгәнне җиңел кичерә белгән кешеләр сирәктер дөньяда (М.Галиев)
а) кичерә белгән
б) сирәктер
в) дөньяда
г) хәбәре кулланылмаган

5. Җөмләнең иясен табыгыз: Дускай, сиңа бүләк итәр идем Илкәемнең иркә гөлләрен (М.Җәлил)
а) дускай
б) иясе кулланылмаган
в) сиңа
г) гөлләрен

6. Хәбәрнең астына сызыгыз һәм структур төрен билгеләгез: Хәлим аның сөйләгән сүзләрен колагына җыеп торды (И.Гази)
а) гади фигыль хәбәр
б) тезмә фигыль хәбәр
в) кушма фигыль хәбәр

7. Бер составлы фигыль җөмләнең төрен билгеләгез, хәбәрнең астына сызыгыз: Сүзне алардан башларга кирәк булгандыр миңа (Р.Төхвәтуллин)
а) билгеле үтәүчеле
б) билгесез үтәүчеле
в) гомуми үтәүчеле
г) үтәүчесез

8. Тезүле бәйләнешне белдерүдә катнашмаган чараны билгеләгез:
а) тезүче теркәгечләр

б) бәйлек һәм бәйлек сүзләр

в) санау интонациясе

г) каршы кую интонациясе

9.Ике составлы җөмләне табыгыз һәм баш кисәкләрнең астына сызыгыз::

а) Умырзая җыйдык, кошлар сайравын тыңладык, рәхәтләнеп ял иттек (Г, Мөхәммәтшин)

б) Аның күзләренә ак төшкән (М.Гафури)

в) Күңелемнең сине көткән чагы.

г) Аның бертуктаусыз каядыр йөгерәсе, чабасы килә, нидер эшлисе, кырасы-ватасы килә (Н.Фәттах)

10. Күләм хәле булган җөмләне билгеләгез, тиешле кисәкнең астына сызыгыз:

а) Айбиби бертын дәшми торды. (М.Х-н)

б) Малайлар учакны шәп итеп якканнар. (Г.Б.)

в) Тиен кинәт янәшә агачка сикерде . (Ә.Ф.)

г) Тузан суыргычтай йота Кала ыгы-зыгысы. (Л.Л.)

11. Сәбәп хәле булган җөмләне табыгыз, тиешле кисәкнең астына сызыгыз:.

а) Киткән урманга утынга, ялгызы бер ат җигеп.

б) Таҗи шул уйлар белән чәй янынан торды.

в) Аның әрнүдән йокылары кача иде.

г) Без яшьтән үк таныштык.

12. Иярүче сүз иялтүчедән аңлашылган процессның максатын белдергән сүзтезмәне табыгыз:

а) талантка баш ию

б) урманга бару

в) суга чыгу

г) суыкка калтырау

13. Кушма фигыль хәбәрнең астына сызыгыз һәм белдергән мәгънәсен билгеләгез: Үкенечтән сыкрап куяр җаннар (Зөлфәт)

а) модаль мәгънәне

б) процессның үтәлү дәрәҗәсен

в) эзлекле процессны

г) заман мәгънәсен

14. Ачыклаулы мөнәсәбәтне табыгыз һәм бәйләүче чараны билгеләгез:

а) гүзәлсең син

б) Тукайның, бөек шагыйрьнең

в) Кара диңгез

г) урам буеннан йөрү

15. Кылт итеп искә төшәдер намнары, дәүләтләре (Г.Тукай) Хәбәрнең астына сызыгыз һәм структур төрен билгеләгез:

а) гади фигыль хәбәр

б) тезмә фигыль хәбәр

в) кушма фигыль хәбәр

г) тезмә исем хәбәр

16. Аерып бирелгән сүзләр нинди җөмлә кисәге булып килә: Сезнең кебек матур ярлар авылда ла түгел,илдә юк (Халык җыры)

а) аергыч

б) кыек тәмамлык

в) күләм хәле

г) рәвеш хәле

ЭЛЕКТРОННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКАЯ СИСТЕМА КФУ

17. Ике составлы җөмләне табыгыз, баш кисәкләрнең астына сызыгыз:
а) Онытылып ук кителгән (Ф.Хөсни)
б) Беренче класслы палубага беренче мәртәбә аяк басуыбыз (Р.Хәбибуллина)
в) Тимерне кызуында сугалар (М.)
г) Аяз иде ул көнне күк йөзе! (Г.Ахунов)
18. Аерып бирелгән сүз нинди җөмлә кисәге булып килә: Киткән урманга утынга, ялгызы бер ат җигеп (Г.Тукай)
а) туры тәмамлык
б) кыек тәмамлык
в) максат хәле
г) сәбәп хәле
18. Максат хәле булган җөмләне билгеләгез, тиешле кисәкнең астына сызыгыз:
а) Менә шунда үзе өчен бик кызыклы уен уйлап тапты. (Р.Н.)
б) Бу якты йорт сезнең бәхет өчен. (Ш.М.)
в) Кешегә мәшәкать ясаганым өчен уңайсызланып, тизрәк кайтырга җыендым.(Г.С.)
г) Бәлки, ул гомерендә беренче һәм соңгы тапкыр күченеп киткән өчен үкенгәндер. (Р.С.)
19. Җөмләнең баш кисәкләре арасында нинди мөнәсәбәт урнаша?
а) хәбәрлекле
б) ачыклаулы
в) аныклаулы
20. "Татар телендә сүз тәртибе" дигән хезмәтнең авторы кем?
а) М.М.Зәкиев
б) Ф.С.Сафиуллина
в) С.М.Ибраһимов
Кушма җөмлә
1. Компонентларның санына карап, кушма җөмләләр ике төргә бүленә:
1) ____
2) ____
2. Гомер узмый, Без узабыз, Шул гомер буйлап. (Р.Миңнуллин) Җөмләдәге сүзтезмәләрне аерып алыгыз: ____
3 Компонентларының үзара нинди төр бәйләнештә торуына карап, кушма җөмләләр ике төрле була: 1) ____
2) ____
4. Баш килештәге исемнәрнең нинди җөмлә кисәге булып килүләрен асларына сызып билгеләгез: Җылы нурлары белән аны озата килгән, җемелдәшкән кар бөртекләре аша аның күзләренә өмет өстәп торган, гайрәт биргән кояш та алсуланып баерга җыена иде. (Р.Мөхәммәдиев)
5. Тезмә кушма җөмләләр, тезүле бәйләнешне тәгъбир иткән чарага карап, ике төрле була: 1) ____
2) ____
6.) Теркәгечле тезмә кушма җөмләләрне үзара теркәү өчен хезмәт иткән тезүче теркәгечләрнең төрләрен билгеләгез һәм мисаллар языгыз:
1) ____
2) ____
3) ____
7.) Әни тамак кырды, әллә нәрсәләр миңа ымлады, мин көлә-көлә егеткә сөйли бирдем.(Г.Исхакый) Тезмә кушма җөмләдәге предикатив үзәкләрне, җөмлә чикләрен билгеләгез, бәйләүче чараны атагыз:____

ЭЛЕКТРОННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКАЯ СИСТЕМА КФУ

8. Компонентлары үзара санау интонациясе аша теркәлгән ике компонентлы тезмә кушма җөмләгә мисал уйлап языгыз ____

____

9. да/дә теркәгечле тезмә кушма җөмләне табыгыз, компонентларының предикатив үзәкләрен һәм чикләрен билгеләгез:

1) Бүген көн аяз да, болытлы да. (Г.Т.)

2) Бүтән кызлар һәммәсе дә көянтә башларына берәр, икешәр каз элгәннәр, ә кунак кызның куллары буш. (Г.Б.)

3) Моны ул үзе дә белми, башкалар да сөйләмиләр. (Г.И.)

10. Ике компонентлы тезмә кушма җөмләдәге предикатив үзәкләрне, җөмлә чикләрен билгеләгез; һәр компонентка тиешле тәртиптә билгеләмә бирегез: Ә бит хан кызы үзе дә бик яхшы укый, иллә нигәдер һәрчак мөгаллименнән укытасы килә. (М.Хәбибуллин)

1 нче җөмлә -____;

2 нче җөмлә -____.

11. Тезмә кушма җөмләнең, составындагы компонентлар санына карап, төрен билгелә; һәр предикатив үзәкне, җөмлә өлешләренең чикләрен күрсәт: Оча алмадым, ә менә күңелдә илаһи ашкыну - биеклеккә ашу рәхәте, хозурлыгы ымсындырып калды, мин аны татлы серем итеп күңелдә кичерәм. (Ш.Галиев) ________________________________

12. Тезмә кушма җөмләдәге предикатив үзәкләрне билгеләгез, җөмләләрнең чикләрен күрсәтегез, тыныш билгеләре куелу кагыйдәләрен языгыз: Бүтән кызлар һәммәсе дә көянтә башларына берәр, икешәр каз элгәннәр, ә кунак кызының куллары буш. (Г.Бәширов)

____

13. Ул ил өстенә төшкән кайгыны - сугыш чорын күз алдына китерде. (Г.Зәйнәшева) Җөмләдә сызык куелу кагыйдәсен языгыз: ___________________________

14. Тән зиннәте кием акыл зиннәте гыйлем. (М.) Җөмләдә тыныш билгеләрен куегыз, кагыйдәләрен языгыз: ____

15. Нәкъ шул вакыт күз ачыргысыз әче җил исте, ком бураны дөньяны томалады. (М.Хасанов) Җөмләнең предикатив үзәкләрен билгеләгез, өлешләренең чикләрен күрсәтегез, һәр ике төр схемасын сызыг:

16. Кушма җөмләне табыгыз, предикатив үзәкләрен, җөмлә чикләрен билгеләгез:

1) Хан сараен һәм хан мәчетен ике катлы таш диварлар белән әйләндереп алган дәһшәтле кирмән каршындагы иркен мәйдан халык белән шыгрым тулы иде.(В.Имамов)

2) Чит илләрдә күп йөрдем, Газиз башым гыйбрәт алсын дип . (Җыр)

3) Ул бераз торганнан соң өйгә керде, һәм, мендәренә капланып, әкрен генә үксеп-үксеп елый башлады. (Ш. Камал)

17. Җөмләдә тиешле тыныш билгеләрен куегыз: Укучылар казлар кебек тезелешеп бәрәңге алырга чыктылар бармады. (А.Гыйләҗев)

18. Тезмә кушма җөмләгә тулы синтаксик анализ ясагыз:

Идрис хәзрәтнең каракучкыл йөзе күл өстедәй тыныч, фәкать карашында гына ниндидер шик, икеләнү газаплары пыскып яна иде. (В.Имамов)

Задания и тексты к контрольной работы

Тәкъдим ителгән җөмләләргә тулы синтаксик анализ ясагыз.

1) Күреп торасыз: фуражы бар хуҗалыклар салам юктан интегә. (Х.Х.)

2) Без торганда, Гөлбикәнең самавыры кайнаган, коймагы пешкән иде. (Г.Ибраһимов)

3) Очрашу гаять шатлыклы булды: күпләр сөенечтән көләләр, ә кайберәүләр елыйлар иде. (Р.М.)

4) Бу урында шуны әйтим әле: ул килер алдыннан, мин бер нәрсә турында баш ваттым. (Ә.Е.)

5) Тагын шуны онытма: син антыңны бозсаң, бөтенебезне дә һәлак итәсең. (М.Нас.)

6) Кешеләр, көлешә-көлешә, каядыр ашыгалар, кемнәрдер каршы алалар, кемнәрдер озаталар. (Г.Ә.)

7) Мин дә киткәч, син дә киткәч, монда кем соң эшләр? (С.К.)

8) Сәет Вахиди йөреп чыккан авылларның, ул шакыган ишекләрнең санын әле беркем дә белми. (М.Г.)

9) Кыш көне утын булмаганлыктан, салам ягалар иде. (М.Г.)

10) Халык ятып, мәдрәсә тынгач кына, Габделбасыйр бу хатны Әхмәткә күрсәтте. (Ф.Ә.)

11) Уйнадың да очып китең

Күз күрмәгән якларга. (Э.Ш.)

12) Минем абый атларны борган арада, юл әйберләре онытылып калмасын дип, мин өйгә тагын бер тапкыр кереп чыктым. (М.Ә.)

13) Кемнең икмәге мул, кемнең халкы бер җан, бер тәндәй оешкан, шул җиңеп чыга. (Г.Б.)

14) Без авылдан чыкканда, көн матур, җил юк иде. (Г.И.)

15) Яралары төзәлеп беткәнче дип, хәрби госпитальдән аны берничә айга авылга кайтарганнар. (А.Ш.)

16) Гөлбанунын кул тамырларында куәт кайнады, нәкъ ире Закир чәнечкәнчә, дүрт-биш кибәнне, җирдән эшереп китереп, бергә өйде дә, тимер сәнәкне батырып җибәрде, чүмәлә зурлыгы күтәреп алып, арбага бәйләнгән аркылы чыбыклар өстенә китереп салды. (Г.И.)

17) Мин өнсез идем, мин бер сүз дәшәргә җөрьәт итмәдем, һәм кирәкми дә иде ул. (Ә.Е.)

18) Гөлбану бу мактаудан күңелләнде, үзенә сокланып карап, көзге алдында әйләнде, күзенә, битенә елмаю чыкты, шуның белән баягы елау эзе бөтенләй югалып ук китте. (Г.И.)

19) Күңеле кинәт ташу сәбәпле, кыз берни дә әйтә алмады. (Г.Ә.)

Примерные вопросы к экзамену:

1. Синтаксис һәм логика, сөйләм һәм фикерләү арасында мөнәсәбәт. Җөмлә һәм хөкемләү. Алар арасында мөнәсәбәт.

2. Сөйләм берәмлекләре. Төп синтаксик берәмлек буларак җөмлә. Җөмләнең төп үзенчәлекләре. Хәбәрлек һәм модальлек, аларның бирелү ысуллары.

3. Синтаксис фәнендә төрле юнәлешләр.

4. Интонация һәм аның сөйләмдәге роле. Фраза басымы. Пауза. Логик басым. Тойгы басымы. Сөйләм көе.

5. Сүзләрнең синтаксик бәйләнеше. Ияртүле һәм тезүле бәйләнеш. Тезүле бәйләнешне белдерүче чаралар.

6. Ияртүле бәйләнеш. Аның төрләре: хәбәрлекле мөнәсәбәт, тәгәлләүле мөнәсәбәт, аныклаулы мөнәсәбәт. Аларны белдерә торган чаралар.

7. Сүзтезмә турында гомуми мәгълүмат. Сүзтезмәләрнең төрләре: ирекле сүзтезмә һәм фразеологик сүзтезмә; гади сүзтезмә һәм катлаулы сүзтезмә.

8. Ия. Аның төзелеш ягыннан төрләре, белдерелүе һәм төп мәгънәләре.

9. Хәбәр. Исем хәбәрләрнең төзелеш ягыннан төрләре, белдерелүе һәм төп мәгънәләре.

10. Хәбәр. Фигыль хәбәрләрнең төзелеш ягыннан төрләре, белдерелүе һәм төп мәгънәләре.

11. Аергыч һәм аның үзенчәлекләре. Төрле сүз төркемнәре белән бирелгән аергычларның аерылмышка бәйләнү юллары.

12. Аныклагыч һәм аның үзенчәлекләре. Аныклагычлар янында тыныш билгеләре.

13. Тәмамлык һәм аның үзенчәлекләре.

14. Хәлләр. Аларның мәгънә ягыннан төрләре һәм төп үзенчәлекләре.

15. Модаль кисәкләр турында т&#125 7;шенчә. Аларның төп үзенчәлекләре, төрләре, бирелеше. Алар янында тыныш билгеләре.

16. Җөмләнең тиңдәш кисәкләре. Гомумиләштерүче сүзләр. Алар янында тыныш билгеләре.

17. Аерымланган иярчен кисәкләр турында гомуми мәгълүмат.

18. Гади җөмләләрне төркемләү принциплары һәм төрләре.

19. Бер составлы җөмләләрнең гомуми үзенчәлекләре, төрләре.

20. Синтагма турында төшенчә. Җөмлә кисәкләренең аерым синтагма төзи ала һәм төзи алмый торган очраклары.

21. Җөмләнең актуаль кисәкләре. Актуаль кисәкләрнең урыны.

ЭЛЕКТРОННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКАЯ СИСТЕМА КФУ

22. Сөйләмдә сүз тәртибенең роле. Төрле сөйләм стильләрендә җөмлә кисәкләренең урыны. Сүзләрнең уңай һәм кире тәртибе турында төшенчә.
23. Раслау һәм инкарь җөмләләр. Бу төр җөмләләрнең төп билгеләре.
24. Өстәлмәләр турында төшенчә. Өстәлмәләрнең кулланылышы һәм төрләре.
25. Ким җөмләләр. Аларның кимлек сәбәбенә һәм кайсы кисәкнең кулланылмавына карап төрләре.
26. Кушма җөмлә турында төшенчә. Кушма җөмләләрне төркемләү принциплары.
27. Тезмә кушма җөмлә үзенчәлекләре. Тезмә кушма җөмләләрнең үзара бәйләнешендә теркәгеч һәм интонацияләрнең роле.
28. Җөмләләр арасында ияртүле бәйләнешне белдерә торган чаралар.
29. Җөмләләр арасында мәгънәви һәм структур бәйләнеш. Җөмләләр арасында грамматик бәйләнеш һәм аның төрләре.
30. Җөмләләрне бәйли торган чара буларак интонация (санау интонациясе, каршы кую интонациясе, көттерү интонациясе, аныклау интонациясе).
31. Иярчен җөмләне баш җөмләгә бәйли торган чара буларак ияртүче теркәгечләрнең һәм теркәгеч сүзләрнең үзенчәлекләре.
32. Иярчен җөмләне баш җөмләгә бәйли торган чара буларак мөнәсәбәтле сүзләрнең үзенчәлекләре.
33. Иярчен җөмләләрне бәйләнеш төренә карап төркемләү. Аналитик иярчен җөмлә үзенчәлекләре. Бу төр җөмләләрдә тыныш билгеләре.
34. Иярчен җөмләләрне бәйләнеш төренә карап төркемләү. Синтетик иярчен җөмлә үзенчәлекләре. Бу төр җөмләләрдә тыныш билгеләре.
35. Иярчен ия һәм хәбәр җөмлә үзенчәлекләре, аларның баш җөмләгә бәйләнү юллары.
36. Иярчен аергыч җөмлә үзенчәлекләре, аның баш җөмләгә бәйләнү юллары.
37. Иярчен тәмамлык җөмлә үзенчәлекләре, аның баш җөмләгә бәйләнү юллары.
38. Иярчен аныклагыч һәм кереш җөмлә үзенчәлекләре, аның баш җөмләгә бәйләнү юллары.
39. Иярчен вакыт һәм урын җөмләләр. Аларның баш җөмләгә бәйләнү юллары.
40. Иярчен рәвеш һәм күләм җөмлә үзенчәлекләре, аларның баш җөмләгә бәйләнү юллары.
41. Иярчен сәбәп һәм максат җөмләләр, аларның баш җөмләгә бәйләнү юллары.
42. Иярчен кире һәм шарт җөмлә үзенчәлекләре, аларның баш җөмләгә бәйләнү юллары.
43. Аналитик һәм синтетик кушма җөмләләрнең үзара синонимлыгы, аларны берсен икенчесенә әйләндерү юллары.
44. Катлаулы кушма җөмлә төрләре: күп тезмәле кушма җөмлә, күп иярченле кушма җөмлә һәм катнаш кушма җөмлә.
45. Күп иярченле кушма җөмлә. Аның төрләре
46. Катнаш кушма җөмлә структурасы. Катнаш кушма җөмләләрдә тыныш билгеләре.
47. Тезем. Аның интонацион үзенчәлеге, өлешләре, теземдә тыныш билгеләре.
48. Уртак һәм кыек сөйләм, аларның төп үзенчәлекләре. Туры сөйләмне кыек сөйләмгә әйләндерү.
49. Чит сөйләм турында төшенчә. Чит сөйләм төрләре. Туры сөйләмнең төп үзенчәлекләре.
50. Текст турында төшенчә. Текстның төрләре, аның мәгънәви, коммуникатив, структур бөтенлеге. Композициясе.

7.1. Основная литература:

Татарча сөйләшик = Давайте говорить по-татарски = Let's speak tatar : [уку әсбабы] / К. С. Фәтхуллова, Ә. Ш. Юсупова, Э. Н. Денмөхәммәтова ; [ф. ред. Р. Р. Җамалетдинов ; инглиз тел. тәрҗ. Д. Р. Шәрифуллина] .-Казан : Татарстан китап нәшрияты, 2012 .-310 б.

ЭЛЕКТРОННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКАЯ СИСТЕМА КФУ

Мирзагитов Р.Х.. Сагдиева Р.К. Современный татарский язык. Синтаксис http://tulpar.kfu.ru/course/view.php?id=419

Синтаксис современного русского языка : учебное пособие / А.Ю. Чернышева ; Казан. (Приволж.) федер. ун-т, Филол. фак. - Казань : [Казанский университет], 2011 .- 159 с.

7.2. Дополнительная литература:

Татар синтаксисы : югары уку йортлары өчен дәреслек / М. З. Зәкиев .- Казан : Мәгариф, 2008 .- 398

Юсупова Ә.Ш., Нәбиуллина Г.Ә., Денмөхәммәтова Э.Н., Мөгътәсимова Г.Р. Татар теленнән практикум. - Ихлас, 2009. - 182 б.

Урта мәктәптә татар теле укыту. Гади җөмлә синтаксисы : 7-11 нче сыйныф укытучылары өчен кулланма / Н. В. Максимов, З. В. Шәйхразиева .? Казан : Мәгариф, 2008 .- 111 б.

Татар теленең диалектлар синтаксисы тарихыннан / Л. Янсаева // Фән һәм тел = Наука и язык : Фәнни-хәбәри журнал / Казан шәһәре хакимиятенең җәмәгать оешмалары һәм ММЧ белән элемтә идарәсе; Татарстан Фәннәр Академиясе; Бөтендөнья татар конгрессының Башкарма комитеты; Казан дәүләт архитектура-төзелеш академиясе .- Казань., 2006 .- �4 .- Б. 50-52

7.3. Интернет-ресурсы:

Библиотека Гумер - гуманитарные науки - www.gumer.info

Грамота.ру - www.gramota.ru

Универсальная энциклопедия "Википедия" - www.wikipedia.ru

Электронная библиотека и материалы сайта КПФУ - www.ksu.ru

Электронные словари - www.slovari.ru

8. Материально-техническое обеспечение дисциплины(модуля)

Освоение дисциплины "Синтаксис современного татарского языка" предполагает использование следующего материально-технического обеспечения:

Мультимедийная аудитория, вместимостью более 60 человек. Мультимедийная аудитория состоит из интегрированных инженерных систем с единой системой управления, оснащенная современными средствами воспроизведения и визуализации любой видео и аудио информации, получения и передачи электронных документов. Типовая комплектация мультимедийной аудитории состоит из: мультимедийного проектора, автоматизированного проекционного экрана, акустической системы, а также интерактивной трибуны преподавателя, включающей тач-скрин монитор с диагональю не менее 22 дюймов, персональный компьютер (с техническими характеристиками не ниже Intel Core i3-2100, DDR3 4096Mb, 500Gb), конференц-микрофон, беспроводной микрофон, блок управления оборудованием, интерфейсы подключения: USB,audio, HDMI. Интерактивная трибуна преподавателя является ключевым элементом управления, объединяющим все устройства в единую систему, и служит полноценным рабочим местом преподавателя. Преподаватель имеет возможность легко управлять всей системой, не отходя от трибуны, что позволяет проводить лекции, практические занятия, презентации, вебинары, конференции и другие виды аудиторной нагрузки обучающихся в удобной и доступной для них форме с применением современных интерактивных средств обучения, в том числе с использованием в процессе обучения всех корпоративных ресурсов. Мультимедийная аудитория также оснащена широкополосным доступом в сеть интернет. Компьютерное оборудованием имеет соответствующее лицензионное программное обеспечение.

Компьютерный класс, представляющий собой рабочее место преподавателя и не менее 15 рабочих мест студентов, включающих компьютерный стол, стул, персональный компьютер, лицензионное программное обеспечение. Каждый компьютер имеет широкополосный доступ в сеть Интернет. Все компьютеры подключены к корпоративной компьютерной сети КФУ и находятся в едином домене.

Учебно-методическая литература для данной дисциплины имеется в наличии в электронно-библиотечной системе " БиблиоРоссика", доступ к которой предоставлен студентам. В ЭБС " БиблиоРоссика " представлены коллекции актуальной научной и учебной литературы по гуманитарным наукам, включающие в себя публикации ведущих российских издательств гуманитарной литературы, издания на английском языке ведущих американских и европейских издательств, а также редкие и малотиражные издания российских региональных вузов. ЭБС "БиблиоРоссика" обеспечивает широкий законный доступ к необходимым для образовательного процесса изданиям с использованием инновационных технологий и соответствует всем требованиям федеральных государственных образовательных стандартов высшего профессионального образования (ФГОС ВПО) нового поколения.

Учебно-методическая литература для данной дисциплины имеется в наличии в электронно-библиотечной системе "ZNANIUM.COM", доступ к которой предоставлен студентам. ЭБС "ZNANIUM.COM" содержит произведения крупнейших российских учёных, руководителей государственных органов, преподавателей ведущих вузов страны, высококвалифицированных специалистов в различных сферах бизнеса. Фонд библиотеки сформирован с учетом всех изменений образовательных стандартов и включает учебники, учебные пособия, УМК, монографии, авторефераты, диссертации, энциклопедии, словари и справочники, законодательно-нормативные документы, специальные периодические издания и издания, выпускаемые издательствами вузов. В настоящее время ЭБС ZNANIUM.COM соответствует всем требованиям федеральных государственных образовательных стандартов высшего профессионального образования (ФГОС ВПО) нового поколения.

Учебно-методическая литература для данной дисциплины имеется в наличии в электронно-библиотечной системе Издательства "Лань" , доступ к которой предоставлен студентам. ЭБС Издательства "Лань" включает в себя электронные версии книг издательства "Лань" и других ведущих издательств учебной литературы, а также электронные версии периодических изданий по естественным, техническим и гуманитарным наукам. ЭБС Издательства "Лань" обеспечивает доступ к научной, учебной литературе и научным периодическим изданиям по максимальному количеству профильных направлений с соблюдением всех авторских и смежных прав.

Для проведения занятий по "Синтаксису современного татарского языка" необходимы учебная и учебно-методическая литература, сборники текстов произведений татарских писателей и поэтов, а также демонстрационные материалы.

Необходимы следующие технические средства:

1. Мультимедийный компьютер с выходом в Интернет, с пакетом прикладных программ (текстовых, графических, презентационных).
2. Мультимедиапроектор.
3. Сканер.
4. Принтер.
5. Копировальный аппарат.
6. Ноутбук.

Программа составлена в соответствии с требованиями ФГОС ВПО и учебным планом по направлению 032700.62 "Филология" и профилю подготовки Отечественная филология (Татарский язык и литература) .

ЭЛЕКТРОННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКАЯ СИСТЕМА КФУ

Автор(ы):
Гафарова В.Р. ____________________
"__" _________ 201 __ г.

Рецензент(ы):
Сагдиева Р.К. ____________________
"__" _________ 201 __ г.

ЭЛЕКТРОННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКАЯ СИСТЕМА КФУ